

Maatschappelijke Filosofie

Van eurotische naar neurotische jaren

Mark EYSKENS
minister van Staat

Een thrillerfeuilleton

1. De huidige economische en financiële crisis leerde ons het onderscheid maken tussen risico en onzekerheid. Tegen risico kan men zich verzekeren mits betaling van een premie. Onzekerheid daarentegen is de gebeurtenis die niet voorspelbaar is en plots opduikt. Onzekerheid heeft een groot thrillergehalte. De financiële crisis, die wereldwijd de planeet teistert, was wellicht wel voorspelbaar en heeft veeleer te maken met het onberedeneerd omgaan met onverantwoorde risico's.. Het gevolg was toch een waar thrillerfeuilleton. Het drama is al begonnen in de Verenigde Staten van Amerika einde 2007 met de teloorgang van een aantal hypotheekmaatschappijen, nadat de Amerikaanse regering had aangedrongen op het toekennen van massale hypotheekleningen tegen gunstige voorwaarden (sub prime). President Clinton, na het mislukken van zijn droom om in Amerika een soort Europese sociale zekerheid in te voeren, wilde de gemiddelde Amerikaan en dus ook zijn kiezers de kans bieden om goedkoop een stuk bouwgrond te verwerven en een huis te bouwen. Toen de vastgoedmarkt minder begon te groeien, kwamen veel schuldenaars van leningen in moeilijkheden. De problemen op de vastgoedmarkt sloegen over naar de banksector. President Georges Bush liet de bank Lehmann Brothers over de kop gaan, de grote specialist van de nieuwe inventieve, creatieve, geniale financiële producten, die men thans 'toxic products' noemt.

Toxic products

2. Tijd en ruimte ontbreken om nog maar eens de gevaren van deze financiële technieken uit de doeken te doen. Hun ontstaan heeft ook te maken met de niets ontziende oligopolistische concurrentie die op de wereldmarkten is uitgebroken sedert de ondergang van het communisme en de invloed van neoliberale doctrines inzake economische deregulering. Een van de meest befaamde nieuwe financiële producten zijn de zogenaamde CDS (credit default swaps), dit zijn verhandelbare verzekeringscontracten die de koper verzekeren tegen de niet-terugbetaling van staatsleningen door overheden. Tot een goed jaar geleden was dat risico ongeveer nul. Het gevolg is dat in een beperkt aantal jaren tijd voor ongeveer 65.000 miljard dollar CDS-producten werden in omloop gebracht. Met andere woorden de planeet werd hiermede onder water gezet. En dat maakt het risico van een faling in hoofde van landen als Griekenland zo dramatisch, want als zulk een land in staking van betaling zou gaan, zouden al die CDS schuldvorderingen worden geactiveerd en het hele wereldwijde bankstelsel gedestabiliseerd worden. Reeds in 2008-09 moesten veel regeringen hun banken redden ten koste van de overheidsschuld die explodeerde. In 2011 werd het ergste voorkomen zowel in de Verenigde Staten van Amerika dank zij het verhogen door het Amerikaanse Congres van het maximum toegelaten bedrag van de Amerikaanse staatsschuld als in Europa met opeenvolgende beslissingen, die het wankele vertrouwen van de financiële markten moesten herstellen. Veel van de genomen maatregelen leken echter halfslachtig, verborgen nauwelijks de grote verdeeldheid tussen de Duitse opstelling en die van andere

landen en kwamen over als ‘too little and too late’. Van Eurotisch werd het klimaat neurotisch.

Een verwerpelijke nachtmerrie

3. Er waart een Titanic-metafoor over Europa. Is het oude continent een zinkend schip geworden? Ontaardt de Europese droom in een nachtmerrie? De ultramediatisering van de staatsschuldercrisis verwekt bij de publieke opinie maar ook bij de politici en de commentatoren de indruk dat de grote catastrofe op komst is. Er wordt een horrorfilm afgespeeld: de eurozone valt uiteen, de lidstaten grijpen in wanhoop terug naar hun oude verroeste munten, de Europese eenheidsmarkt desintegreert omdat een aantal landen zich protectionistisch opstellen, een zware economische recessie slaat toe, de democratieën worden ondermijnd door sociale onrust, politieke besluiteloosheid, populisme en nationalisme overheersen, de werkloosheid escaleert, de welvaart van de bevolking daalt zienderogen en men moet zich voorbereiden op een lange periode van economische achteruitgang, depressie en recesie. Het zogenoemde Europese sociale welvaartsmodel kalft af en de Europese droom van eenmaking en integratie ligt in gruzelementen.

Het is evident dat dit een totaal onduelbaar schrikbeeld is maar dat alleen maar kan worden bestreden door een resoluut, daadkrachtig en moedig optreden van de Europese politieke leiders.

Van Eurotisch naar neurotisch

4. Toch bestaat de vast wil de absolute catastrofe te vermijden: namelijk het uiteenvallen van de Eurozone, wat onze levensstandaard zou doen dalen met wellicht één vierde. Dat wordt de grote opgave voor 2012. Hopelijk hebben de politieke verantwoordelijken in Europa begrepen dat het oprichten van een Monetaire Unie, wat absoluut nodig is om een handels- en economische unie een kans te geven, gepaard gaat met een kolossale soevereiniteitsafstand. Lidstaten van een monetaire unie geven hun monetair beleid volledig uit de hand ten voordele van een Europese Centrale bank. Zij kunnen hun eigen munt niet meer devalueren om hun competitiviteit op de buitenlandse markten te herstellen omdat ze geen eigen munt meer hebben. Ze kunnen ook zelf geen geld meer scheppen om hun schuldeisers te betalen en aldus een falings te voorkomen (ook al gaat dat dan meestal gepaard met inflatie). Eens lid van een muntunie kunnen individuele lidstaten wel failliet gaan. Dit gevaar duikt op als de openbare schuld te hoog oploopt. Volgens het verdrag van Maastricht is het aanvaardbare percentage 60% van het BNP. Boven dat percentage komen landen in de gevarenzone, krijgen ze terugbetalingsmoeilijkheden en stijgen hun rentevoeten. Alle landen van de muntunie, behalve Luxemburg, hebben dit percentage overschreden. België nadert tot 100 %; Griekenland en Italië zitten er ruimschoots boven. Een land, bedreigd met wanbetaling kan binnen de muntunie beroep doen op twee soorten maatregelen. In eerste instantie het be-

grotingsdeficit terugschroeven zodat de openbare schuld minder sterk stijgt en de rentevoeten kunnen dalen. Dit soort strenge besparingsplannen wordt thans opgelegd aan de meeste lidstaten van de monetaire unie, inclusief België. Het gevaar is dat in deze landen de economische groei instort en het medicijn erger blijkt dan de ziekte. Inmiddels heeft de Europese raad een reeks beslissingen goedgekeurd die de landen met begrotingsproblemen onder Europese voogdij plaatst en bedreigt met een fikse boete als niet snel orde op zaken wordt gesteld. Alle toezeggingen die ook in België worden afgestoken en waarin wordt gepleit voor meer autonomie, verhullen in feite het tegenovergestelde. Er komt veel minder nationale soevereiniteit en autonomie en dit geldt uiteraard ook voor de gewesten. De lidstaten worden provincies, de gewesten kantons van een meer eengemaakt Europa. Het is tijd dat de politici dit aan de bevolking beginnen uit te leggen.

Rol van ECB

5. Meest dringend is een faling te voorkomen van landen als Griekenland en Italië, die zich zou uiten in een staking van betaling, in de hand gewerkt door uit de pan rijzende intrestvoeten. Het is van het grootste belang dat de Europese Centrale Bank (ECB) massaal staatsobligaties van de bedreigde landen zou opkopen. Dit kan met enige geld creatie gepaard gaan, maar de Europese Centrale Bank beschikt over kolossale bedragen die haar door de meeste banken in Europa zijn toevertrouwd nu het interbancaire kredietverkeer bijna is stilgeval- len. Deze sommen kunnen alvast in een eerste fase worden gebruikt om de zwakke staatsobligaties te ondersteunen. Het is wenselijk dat de ECB zou kun- nen overgaan tot het onderschrijven van Staatsleningen van lidstaten bij hun emissie op de primaire markt. Tevens moeten maatregelen worden getroffen om een nieuwe crisis van het Europese banksysteem te voorkomen (b.v. door het toekennen van een ECB-waarborg). Een meer fundamentele oplossing be- staat er in de ECB te machtigen Eurobonds te emitteren, die zouden worden gewaarborgd door de solidaire 17 lidstaten van de Monetaire Unie en die dus een grote geloofwaardigheid zouden hebben

Negatieve rentevoet

6. De ECB heeft begin 2012 grote bedragen (€ 500 miljard kredieten) verleend aan de Europese banken ten einde tegemoet te komen aan hun liquiditeitspro- blemen. Maar in plaats van deze sommen in de economie te pompen en aldus de groei te bevorderen hebben de meeste banken, nog steeds door angst bevan- gen, deze bedragen uitgezet op een depositorekening bij de centrale bank zelf. Daar is het geld veilig belegd, maar steriel en genieten de banken van een be- scheiden interestvoet. Het is evident dat de Europese centrale Bank de com- merciële banken in Europa moet ontraden hun liquiditeiten bij de ECB te be- leggen. Derhalve is het nodig dat de ECB een negatieve rentevoet zou invoer- en, dit wil zeggen de commerciële banken zou doen betalen als zij hun geld bij de centrale bank willen veilig stellen.

Noodfonds wordt bank

7. Statutair echter kan de ECB geen leningen verschaffen aan de lidstaten van de eurozone. Om die reden is de ECB geen echte 'lender of last resort'. Een statutenwijziging ligt moeilijk bij de Duitsers, die nog steeds getraumatiseerd zijn door hun eigen verleden en meer bepaald door de astronomische inflatie die zich bij hen heeft voorgedaan in de jaren 20 van de 20e eeuw. Vandaar dat een omweg vereist is aangezien de ECB wel krediet kan verlenen aan de Europese banken. Om die reden is het noodzakelijk het Europese noodfonds (European Financial Stability Facility of EFSF) zo vlug mogelijk om te bouwen tot een volwaardige bank die zou werken onder de garantie van de ECB en waaraan de Europese centrale Bank kredieten kan toestaan.

Geen deflatie

8. Ongetwijfeld mogen stabiliserende interventies vanwege de ECB en het EFSF niet voor gevolg hebben dat de landen, die worstelen met grote overheidstekorten en overheidsschulden, hun saneringsinspanningen zouden verminderen. Wel is het noodzakelijk de saneringsprogramma's af te stemmen op structurele hervormingen in de betrokken landen zodanig dat hun economisch groeipotentieel in de toekomst niet wordt gefnuikt maar integendeel bevordert. Zo niet ontstaat in al deze landen een deflatoire vicieuze cirkel die het oplossen van hun schuldencrisis alleen maar moeilijker maakt.

Europees New Deal

9. Al lang predik ik ook voor een krachtige relance van de economische groei in Europa door het verwezenlijken van een grootscheeps investeringsprogramma, waarvan de Europese commissie de leiding zou moeten nemen. Het zou gaan om een soort Europees New Deal met investeringen in nodige infrastructuurwerken, in schone energie, milieubehoud, onderzoek en ontwikkeling, onderwijs, strijd tegen de armoede, enz. De Europese begroting is belachelijk laag. Het is juist dat sommige Europese uitgaven, zoals de enorme kosten van de vertaling van alle documenten in 23 officiële talen en het over en weer reizen tussen Brussel en Straatsburg, veel geld kosten. Maar de Europese begroting in haar totaliteit bedraagt nauwelijks 1% van het Europees bruto nationaal product terwijl in de Verenigde Staten van Amerika de federale begroting bijna 30 % bedraagt van het Amerikaanse BNP. Een grootscheeps Europees New Deal zal dus, zeker in een eerste fase, moeten worden gefinancierd met geldschepping door de Europese centrale Bank, rechtstreeks of onrechtstreeks. Technisch en juridisch kan dit door het zogenaamde Europese noodfonds (EFSF) om te bouwen tot een heuse bank. Het gevaar van inflatie is gering vermits de recessie in Europa om zich heen grijpt. Deze recessie kan dramatische vormen aannemen, als we niets doen. Buitensporige werkloosheid en een grote sociale malaise, die kunnen voortspruiten uit eenzijdige besparingsmaatregelen, dreigen in Europa ook de politieke democratie te verzwakken. In een

aantal landen moet nu al worden afgerekend met het toenemend succes van nationaal populisme, zoals dat ook het geval was tijdens die andere grote crisis in de jaren 30 van vorige eeuw en waarvan de gevolgen catastrofaal zijn geweest. Wat meer inflatie in Europa zou ook voor gevolg hebben dat de koers van de euro op de wisselmarkten zou dalen, wat goed is voor onze Europese export. Tegelijkertijd zou dat de prijs van de ingevoerde olie en het aardgas duurder maken, wat ons ook zou aanzetten tot wat meer spaarzaamheid.

De tijd is gekomen voor de Europese leiders om naast austeriteitsprogramma's en nood- interventies op de financiële markten, resoluut te opteren voor een twee sporenbeleid en een omvattend relanceplan voor de Europese economie (1000 miljard Euro?) uit te werken. Hierbij moet de Europese Commissie een zeer belangrijke rol spelen. De Europese commissie beschikt over een aantal fondsen, onder meer de structuurfondsen die in samenwerking met de Europese investeringsbank wellicht scherper op bovenstaande doeleinden kunnen worden afgestemd. Het probleem is echter dat de beschikbare budgettaire bedragen van de Commissie aan de lage kant zijn en in elk geval niet opgewassen tegen een taak van aanzienlijke stimulering van de investeringsvraag.

Tijdelijke monetaire financiering

10. Een Europees New Deal, beantwoordend aan stringente criteria, zal in een eerste fase ook gedeeltelijk monetair moet worden gefinancierd door de verhoging van het geldvolume binnen de eurozone. Het is al lang mijn overtuiging dat om de Euro te redden men hem zal moeten drukken, dit betekent geld scheppen. De Amerikaanse regering doet iets gelijkaardigs (quantitative ease). Monetaire financiering kan evenwel de inflatie aanzwengelen, ofschoon dit risico kleiner is in tijden van recessie. Een beheersbare inflatie is alvast te verkiezen boven het toonbeeld van een neerwaarts gerichte deflatiespiraal.

Beheerste inflatie

11. Het beheerst aanwakkeren van de inflatie (managed inflation), als gevolg van een monetair gefinancierd economisch relancebeleid, heeft het voordeel dat de nominale stijging van de bruto nationaal producten van de lidstaten automatisch leidt tot een daling van hun schuldpercentage. Bovendien zou wat meer inflatie voor gevolg hebben dat de euro op de internationale wisselmarkten zo deprecieëren, wat een voordeel is voor de export van de Europese landen naar de rest van de wereld. In een land als België zou wat meer inflatie de nieuwe regering de gelegenheid bieden om in te grijpen in het indexmechanisme, zonder de indexatie evenwel af te schaffen. De ingreep kan erin bestaan het principe "centen in plaats van procenten" toe te passen waarbij de lagere inkomens en sociale uitkeringen volledig geïndexeerd blijven en dus beschermd tegen koopkrachtverlies door stijgende prijzen. De hogere inkomens daarentegen zouden slechts een vaste som uitgekeerd krijgen. Meteen zouden de sociale lasten voor de bedrijven aanzienlijk worden verlicht. Een deel van

de minderuitgaven voor de ondernemingen zou in de bedrijven kunnen worden aangewend om hun competitiviteit op de buitenlandse markten te verbeteren terwijl een ander deel naar de schatkist zou worden overgeheveld waardoor de afbouw van de openbare schuld zou worden verbeterd.

België: één minuut voor twaalf. Regering met volmachten

12. In België moet de regering di Rupo, onder druk van de Europese Commissie het begrotingstekort en de openbare schuld drastisch terug dringen door te besparen maar vooral door een hervormingsbeleid dat de eerstvolgende jaren zeer daadkrachtig moet worden doorgevoerd wat betreft: het arbeidsmarktbeleid, onderzoek en ontwikkeling, promotie van innovatie, het energiebeleid, de hervorming van het onderwijs, de aanpak van het vergrijzingsprobleem en van de klimatologische doelstellingen, de strijd tegen allerlei vormen van fraude. Het is aan te raden dat de nieuwe regering aan het parlement volmachten zou vragen ten einde snel de nodige maatregelen te kunnen nemen. ... Het feit dat een aantal politieke leiders gedurende bijna 500 dagen al hun energie en verbeeldingskracht hebben botgevierd op de communautaire problematiek, inclusief het tragikomische BHV- feuilleton, getuigt van vergaande lichtzinnigheid en een foute verwarring van het bijkomstige met het essentiële. Kostbare tijd ging verloren om budgettaire en sociaaleconomisch te hervormen. Hopelijk zal de zullen de economische realiteit en de hysterie van de financiële markten de bijna eindeloze onderhandelingsstraagheid van de afgelopen 18 maanden niet aanrekenen als een misdrijf van schuldig verzuim.

Geen munt zonder Staat

13. Voor de strijd tegen de financiële crisis en haar economische ontsporing moeten 'all hens on deck' worden geroepen. Maar tegelijkertijd moet de kern van het probleem worden aangepakt en die te maken heeft met de 'bestaanbaarheid' zelf van de Europese monetaire Unie. Samengevat kan men stellen dat er wel 'staten zijn zonder munt maar nooit munten zonder staat'. Er is geen enkel voorbeeld in de geschiedenis van een munt, die het heeft weten vol te houden als ze niet verankerd was in een statelijke structuur. Na de Tweede Wereldoorlog heeft de grote Britse econoom, John Maynard Keynes, te Bretton Woods het gedurfde voorstel gedaan om een internationale munt in te voeren (bancor). Dit idee werd door de Amerikanen frontaal bestreden en afgevoerd. Bij wijze van surrogaat creëerde men de 'speciale trekkingsrechten' of *special drawing rights*. Maar die zijn nooit een volwaardige munt geworden, laat staan een betaalmiddel, maar ten hoogste een kredietmiddel en een rekeneenheid.

Europese budgettaire en economische ‘governance’

14. Bij het oprichten van een muntunie, zoals in Europa is geschied 10 jaren geleden, ontnemt men aan de nationale Staten het recht om nog ‘eigen munt te slaan’, lees geld te scheppen. Als men tegelijkertijd deze staten toelaat een eigen begrotingsbeleid te voeren en te beslissen over eigen uitgaven en inkomsten, ontstaat een groot probleem wanneer de lidstaten van de monetaire unie geconfronteerd worden met een begrotingstekort. Want dat deficit kunnen zij niet langer financieren met eigen geldschepping. Een nationale staat die over een eigen munt beschikt, kan niet echt failliet gaan, want hij kan steeds ‘geld drukken’. Dat heeft dan weer andere narigheden voor gevolg: een torenhoge inflatie, competitiviteitsverlies, grote werkloosheid en instortende economische groei. Binnen de Monetaire Unie echter zullen grote overheidstekorten van lidstaten uiteindelijk moeten worden gefinancierd door de Europese centrale bank - maar dat ligt momenteel zeer moeilijk - ofwel komen de andere lidstaten ter hulp via een van de noodfonds - en dat is wat vandaag de dag gebeurt. Maar meestal *too little and too late*. Gevolg van deze contradictie is dat een staatsschuldcrisis kan ontstaan in deficitaire lidstaten, waarbij het banksysteem wordt aangetast voor zover de banken veel staatsobligaties hebben opgenomen. Het is dus zonneklaar dat de Monetaire Unie vereist dat ook het begrotingsbeleid van de nationale staten in grote mate wordt overgedragen naar een Europese beleidsinstanties, bijvoorbeeld de Europese commissie. Dit veronderstelt een massale overdracht van soevereiniteit van de lidstaten (dit is de jongste maanden al gedeeltelijk geschied) naar het Europese niveau dat zich moet ontwikkelen tot een soort Europese regering. Het begrotingsbeleid is immers zo omvattend dat het alle andere beleiden impliceert. En daar zijn we nu aan toe. Als het uit de hand loopt zoals in Griekenland en Italië, worden deze landen de facto onder Europese voogdij geplaatst en wordt de beslissingsruimte van de nationale regering en van het nationale parlement tot nul herleid. Een Europese budgettaire en economische "governance" heeft ook voor België verreikende gevolgen en verplicht de diverse beleidsinstanties in België tot een zeer hechte en intense federale samenwerking. De Europese commissie kijkt naar het globale begrotingsplaatje (federale staat, gewesten, de lagere besturen, sociale zekerheid) en trekt zich niets aan van de autonomistisch strevingen van onze deelstaten. Heldhaftige toespraken waarin wordt gepleit voor meer autonomie en zelfstandigheid van nationale staten of van deelstaten binnen bestaande landen, zijn vandaag herleid tot pure retoriek. De natiestaten worden geprovincialiseerd. En de gewesten worden een soort kantons binnen de Europese Unie. Wie dit niet aanvaardt zou er de oorzaak van zijn dat vroeg of laat de Europese monetaire unie explodeert.

Meer Europese democratische legitimiteit

15. Dit belet natuurlijk niet dat in het Europa van vandaag en morgen grote zorg moet worden besteed aan voldoende democratische legitimiteit. In veel lidstaten is de politiek bijzonder populair geworden. In een land als Griekenland, waar sinds de tijd van Perikles de democratie een cyclisch verschijnsel is

– denken we maar aan de Griekse kolonels - is het symptomatisch dat de regering Papandreou vorige week de hele legertop de laan heeft uitgestuurd. Alsof een staatsgreep werd gevreesd. In 2014 hebben de Europese verkiezingen plaats voor het Europees parlement. Naar mijn mening is het wenselijk dat bij die gelegenheid bijvoorbeeld 20 % van de Europese parlementairen zouden worden verkozen op multinationale lijsten, met kandidaten die per partij zouden verkiesbaar zijn in alle 27 landen van de Unie. Deze personen zouden de echte vertegenwoordigers zijn van het geïntegreerde Europa en niet de halfslachtige representanten van hun eigen vaderland, waarvan het eigenbelang moet worden opgenomen in het algemeen Europees belang. Ook zou men kunnen overwegen dat de belangrijke functies in Europa, die van voorzitter van de Europese Raad en van voorzitter van de Europese commissie eveneens door het geheel van de Europese kiezers zouden kunnen worden verkozen. Het gaat om diepgaande hervormingen die andermaal verdragswijzigingen veronderstellen. De huidige crisis is van die aard dat initiatieven moeten worden genomen die de openbare opinie raken, beroeren en opnieuw vertrouwen geven in de toekomst van Europa. Hopelijk leidt de crisis tot een katarsis, een Grieks woord dat heilzame ommekeer betekent.

Voorspoed door moed In de bergengte

16. Kortom, we zitten momenteel met zijn allen in Europa in een bergengte. Gevaren en uitdagingen belooeren ons van overal, want de huidige financiële en economische crisis valt samen met andere enorme uitdagingen wat betreft onder meer de financiering van de vergrijzing, de strijd tegen de armoede en de toenemende ongelijkheid, het immigratiefenomeen, de milieuproblematiek en de strijd tegen de opwarming van de aarde, het versterken van onze competitiviteit nu Europa op de wereldmarkten achteruitboert, het promoten van onze creativiteit door meer onderzoek en ontwikkeling, enzovoort. Er is geen tijd te verliezen voor daadkracht en samenwerking. Voorspoed door moed, moet het motto zijn van de regeerders.

Wat is echt belangrijk?

17. Zoals elk jaar kreeg ik in december 2011 een telefoontje van een journalist die mij vroeg wat, volgens mij, de belangrijkste gebeurtenissen waren geweest van het afgelopen jaar 2011. Ik neem aan dat hij zich eraan verwachtte dat ik zou gezegd hebben: de Arabische lente, het verwijderen van de macht van dictators zoals Ben Ali, Moebarak, de fysische liquidatie van Khaddaffi en Osama Ben Laden, de economische doorbraak van landen als China, Brazilië, India, Vietnam, Indonesië, Turkije en tot op zekere hoogte ook Rusland. Naast economische en financiële problemen in de wereld zijn er terroristische aanslagen in Irak, Afghanistan, India, Pakistan, enzovoort, de toenemende religieuze onverdraagzaamheid, armoede en ziekte, ellende en geweld, alle dagen uitgesmeerd op onze tv schermen. En dan was ik wellicht verondersteld ook te verwijzen naar het geëmmmer in verband met de Belgische regeringsvorming en de

BHV-draak, maar wat dan toch uiteindelijk, na 545 dagen, het licht heeft aangefloept aan het einde van de zogenaamde steeg zonder eind, leidend naar de rand van de afgrond, dank zij het aantreden van de regering Di Rupo I, de vlinder, eindelijk ontsnapt uit zijn verstikkende cocon.

Meer dan science fiction

18. Welnu, ik citeerde niets van dit alles. Want ik zei tot journalist: “de belangrijkste gebeurtenis van 2011 heeft zich voorgedaan in een laboratorium in San Diego in de Verenigde Staten, waar een team van onderzoekers onder leiding van ene professor Joyce erin geslaagd is een levende cel samen te stellen uit anorganische materie en aldus leven te scheppen. Dit is een fantastische prestatie, ook al moet aan het experiment nog wat worden gesleuteld. De mens is nu niet alleen in staat om nieuwe moleculen te creëren, die in de natuur niet bestaan, door via nanotechnologie, atomen te manipuleren. De mens (een paar genieën) slaagt er dus in bacteriën en cellen tot stand te brengen uit levenloze stof. Dit opent natuurlijk kolossale perspectieven voor de toekomst, die vandaag Science fiction-achtig lijken. Toen ik klein was las ik de boeken van Jules Verne over de reis naar de maan en natuurlijk het beroemde album van Hergé over Kuifje als maanreiziger. Het leken infantiele dromen, maar die zijn allemaal uitgekomen. Het is de wetenschap en haar toepassingen die de menselijke geschiedenis stuurt en stuwt, for better and for worse.

Ethiek van de verandering

19. Niet alle innovaties en veranderingen zijn goed. De meesten zijn dat wel, en die moeten wij promoten door voldoende middelen vrij te maken voor wetenschappelijk onderzoek. Sommige veranderingen zijn voor verbetering vatbaar. En een aantal veranderingen zijn helemaal geen verbeteringen en moeten wij met kracht bestrijden. Wij moeten dus tegelijkertijd progressief en conservatief zijn, goede verbetering in de hand werken en slechte veranderingen uitbannen. Wellicht wordt dat de grootste uitdaging van de volgende jaren, vanaf 2012, en dit vanaf de eerste dag van het nieuwe jaar. De uitdaging bestaat erin alle veranderingen die op ons afkomen om te zetten in echte menselijke vooruitgang. Het gaat hier om een ethische uitdaging. Want we moeten dan opnieuw leren onderscheid te maken tussen wat goed is voor de mens en wat slecht is voor de mens. Wij hebben dus nood aan een ethiek van de verandering, veel meer dan aan een verandering van de ethiek. Maar waar wordt deze probleemstelling nog aangekaart? In onze parlementen? In het Europees parlement? In de Verenigde Naties? In ons onderwijs? In de verhalen die de ouders vertellen aan hun kinderen? Het stellen van die vragen is op zich reeds van essentieel belang. Het geven van afdoende antwoorden is echter niet gemakkelijk want wie is gemachtigd om concrete inhoud te geven aan wat wij menselijke vooruitgang noemen?

Één zaak is zeker: de wenselijkheid van meer menselijkheid is niet alleen een existentiële wens maar ook een levensnoodzakelijke opdracht.